

*Кацалапенко Олена,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
інституту філології та журналістики
Усатий Андрій,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератури та
методик їх викладання,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна*

**ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ
ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ**

Постановка проблеми. У Державному стандарті базової середньої освіти зазначено, що метою мовно-літературної освітньої галузі є, зокрема, розвиток

компетентних читачів, які читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої української літератури [1]. Література відіграє важливу роль в навчально-виховному процесі, адже читання книг розвиває мовні розширює кругозір, розвиває сприйняття, мислення, пам'ять, уяву та творчість школяра, виступає засобом формування особистості учня. Проте, останнім часом вчителі-мовники наголошують, що в більшості учнів відсутня потреба у читанні, вони переважно читають тільки твори, передбачені навчальною програмою, та й то вимушено. Сучасні діти не мають бажання проводити вільний час за книгами, надаючи перевагу гаджетам, або спілкуванню з друзями. Тому на сьогоднішній день постала проблема пошуку шляхів залучення учнів до активного читання, підвищення мотивації до вивчення творів класичної та сучасної художньої української літератури, активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках української літератури. Значний потенціал у вирішенні цієї проблеми мають твори мистецтва, що створюють відповідний літературному матеріалу емоційний настрій, сприяють ефективному сприйманню, розумінню та осмисленню художніх творів. Засобом візуалізації творів мистецтва на уроках української літератури є різні види інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета дослідження: висвітлити особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу візуалізації творів мистецтва на уроках української літератури.

Виклад основного матеріалу. Психологічні дослідження (Л. Кондратенко, С. Максименко, О. Петрук) виявили, що сучасні діти розвиваються під впливом цифрових технологій, щоденно зустрічаються із значним потоком різноманітної інформації, яку необхідно обробити. Це спричинює значні зміни в розвитку пізнавальних процесів сучасних школярів, а саме: зниження стійкості та концентрації уваги, зниження об'єму довготривалої пам'яті (дітям важко вивчити вірш напам'ять, повторити слова вчителя або зміст завдання), перевагу фрагментарного ("кліпового,") мислення.

У цифрову епоху, як зазначають дослідники О. Петрук, Л. Кондратенко, Б. Шалагінов, відбулися значні зміни цілей та характеру читання. Зокрема, О. Петрук наголошує, що за останні роки значно погіршилася якість читання: читання у більшості дітей носить фрагментарний характер, що зосереджений на пошуку інформації. Це призводить до того, що учень не може сконцентрувати увагу, проаналізувати та зрозуміти зміст отриманої інформації [4, с. 136]. Л. Кондратенко вважає, що в еру комп'ютеризації діти втратили здатність сприймати та аналізувати великі за обсягом тексти [2, с. 47]. Б. Шалагінов стверджує, що в умовах інформаційного суспільства людина зосереджена не на самому процесі читання, а на пошуку інформації шляхом читання. При цьому в зв'язку із переглядом значного масиву інформації, що потребує від нервової системи захисних дій, в людини відбувається відключення емоційних механізмів [6, с. 113]. Тобто, читаючи текст, навіть і художній, сучасні діти не сприймають його емоційно, що значно погіршує процес сприймання, розуміння та осмислення змісту твору.

Вважаємо, що для більш глибокого й емоційного сприймання художнього твору на уроках української літератури доцільно використовувати твори різних видів мистецтва, адже вдале застосування живопису, музики, творів кінематографа тощо в процесі ознайомлення учнів з художнім твором сприяє більш вдалому сприйманню художнього твору різними органами чуття (слухом, зором), що допоможе учням краще зрозуміти зміст, осмислити та проаналізувати художній твір.

Загальновідомо, що для візуалізації різних видів мистецтва на уроках української літератури застосовуються інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). ІКТ – це упорядкована сукупність дій щодо застосування у навчальному процесі комп'ютерних та телекомунікаційних засобів (пошуку, доставки, передачі, зберігання, обробки та відображення інформації), спрямованих на формування та використання знань, умінь та навичок [3].

Сьогодні в арсеналі вчителя української літератури міститься значна кількість сучасних засобів ІКТ, які він може використовувати на уроках з метою візуалізації творів мистецтва.

Найпоширенішим засобом інформаційно-комунікаційних технологій є презентація. Презентація – це спосіб візуалізації інформації, яку доповідач хоче донести до аудиторії [3]. На уроках української літератури використовують презентації, що містять різні види творів мистецтва або їх фрагменти (картини, скульптури, ілюстрації, фрагменти художніх фільмів або театральних вистав, оснований на творах літератури, музичні аудіозаписи). Мультимедійна презентація ілюстрацій, репродукцій картин використовується вчителем як своєрідний коментар до художнього тексту. Вважаємо, що презентація ілюстрацій до художнього твору дає можливість учням краще уявити задум та усвідомити сюжетно-композиційну побудову твору, визначити зовнішній вигляд героїв, зануритися в історичну епоху, в якій відбуваються події.

Особливе значення на уроках української літератури вчителі приділяють аудіовізуальним засобам. Аудіовізуальні засоби навчання – це засоби навчання, призначені для передачі та сприйняття слухової та зорової інформації, що міститься на різних запам'ятовуючих пристроях [3]. Використання аудіовізуальних засобів (CD дисків, DVD дисків, USB-накопичувачів тощо) на уроках української літератури є результативним способом візуалізації творів мистецтва. Так, вчителі на уроках української літератури часто звертаються до художніх, документальних, навчальних, мультиплікаційних фільмів. Це пов'язано з тим, що більшість дітей не мають бажання читати твори класичної та сучасної художньої української літератури, передбачені програмою, їм набагато простіше переглянути екранізацію твору. Тому на уроках української літератури доцільно використовувати перегляд фільмів, знятих за мотивами творів, що передбачені навчальною програмою з української літератури. На сьогоднішній день є велика кількість екранізації таких літературних творів. Перегляд художніх, документальних, навчальних, мультиплікаційних фільмів або окремих фрагментів полегшує процес сприймання художнього твору учнями, дає можливість школярам краще зрозуміти характери героїв, художній текст,

осмислити авторську позицію. Крім того, звернення до кінофільмів на уроках літератури допомагає вирішити проблему залучення учнів до систематичного читання.

Значної уваги вчителі української літератури приділяють засобам слухової наочності - записам музичних творів, аудіокнигам тощо.

У процесі вивчення літературних творів ефективним методом роботи є використання записів музичних творів. Погоджуємося з думкою Г. Токмань, яка зазначає, що задля створення потрібної емоційної атмосфери вчитель використовує музику, що співзвучна тексту, який вивчається. Науковець наголошує, що особливо доречно використовувати музичні твори під час вивчення лірики. На таких уроках учні знайомляться як з текстами віршів, так і з піснями, романсами, перекладеними на музику [5, с. 115]. Вважаємо, що однією з очевидних переваг використання музики на уроці української літератури є сильна емоційність настрою.

Варто наголосити, що в практиці своєї роботи вчителі української літератури часто використовують аудіокниги, адже враховуючи низьку читацьку активність сучасних школярів, прослуховування аудіокниг, які записані професійними артистами, майстрами художнього слова, не тільки знайомить учнів із художнім твором, але й демонструє їм еталонне прочитання, до якого необхідно прагнути.

Висновок. Використання інформаційних технологій як засобу візуалізації різних видів мистецтва на уроках української літератури сприяє глибшому, емоційнішому розкриттю художнього образу дітьми, формуванню цілісного уявлення про художній твір, створює умови для ефективного розуміння та осмислення художніх творів, мотивації до вивчення художніх творів на уроках української літератури, сприяє розвитку читацької компетентності учнів.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення 13.06.2024 р.).
2. Кондратенко Л. О. Особливості сприймання навчальної інформації сучасними дітьми. *Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства*: монографія. Імекс-ЛТД, 2014. С. 36–48.
3. Мультимедійні технології та засоби навчання : навчальний посібник / За ред. А.М. Гуржія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 556 с.
4. Петрук О. Особливості сучасних молодших школярів: орієнтири для навчальної взаємодії. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 1. С. 132-140.
5. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури. Київ: Академія, 2012. 312 с.
6. Шалагінов Б. Б. Сучасний український учень як суб'єкт літературної освіти. *Література. Діти. Час: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва*. Тернополь: Навчальна книга; Богдан, 2011. С. 112-117.